

Smluvní pokuta

LIBOR VAŠÍČEK / DAVID FLUTKA

LEGAL PARTNERS, ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ, S. R. O.

K zajištění povinností plynoucích ze smlouvy slouží nebo může sloužit pestrá paleta zákonných institutů. Specifické místo mezi nimi zaujímá smluvní pokuta, na níž se strany mohou ve smlouvě dohodnout. Najde své uplatnění zejména tam, kde se bude obtížně vyčíslovat škoda, která porušením povinností vznikne, a proto se dobře hodí právě pro smlouvy uzavírané v oblasti muzejnictví. Nedávná rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČR navíc přinesla nový náhled na její možné snížení soudem.

Povaha institutu

Smluvní pokuta je jeden ze způsobů utvrzení dluhu podle občanského zákoníku, kterým si strany určí, že porušení některé z povinností jejich smlouvy je natolik závažné, že bude mít za následek nárok zaplatit druhé straně určenou peněžní částku nebo jiné plnění. Zákon je při regulaci smluvní pokuty poměrně liberální. Oproti dřívějším ustanovením obchodního zákoníku aktuální právní úprava dokonce nevyžaduje písemnou formu ujednání, což ovšem nic nemění na tom, že je jednoznačně doporučujeme.

Kromě toho, že lze sjednat i nepeněžitou smluvní pokutu, jsou vůbec strany velmi málo omezeny v tom, které povinnosti utvrdí smluvní pokutou, ale i v tom, jak ji budou vypočítávat. Lze tedy zajistit každou jednotlivou smluvní povinnost, stejně tak i jen některé z nich. Pokuta může být stanovena jednou fixní sumou, nebo mohou být různé závazky zajištěny odlišnou výší penále. Stejně tak lze pokutu vázat na dny prodlení nebo je nastavit podobně dynamicky. Pokuta může být jednorázovým trestem za porušení smluvní povinnosti, nebo může

být hrazena opakovaně za každý jednotlivý případ porušení.

Své využití tak nachází zejména ve vztazích, v nichž se předpokládá, že se bude velmi obtížně vyčíslovat případná škoda vzniklá tím, že jedna ze stran poruší svou smluvní povinnost, případně tam, kde straně objektivně nevznikne žádná skutečná škoda ani ušlý zisk, ale přesto existuje zásadní zájem na tom, aby nedošlo k porušení smlouvy.

Limity využití smluvní pokuty

Smluvní pokuta slouží jako tzv. paušalizovaná náhrada škody. To znamená, že pokud byla ujednána za porušení nějaké povinnosti, čímž zároveň vznikla oprávněná straně škoda, nemůže se tato oprávněná strana domáhat náhrady škody. Toto pravidlo ale lze smluvně vyloučit a my to obvykle doporučujeme.

Zákon dále stanoví, že nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše vzniklé škody. Právě toto ustanovení se nedávno stalo terčem Nejvyššího soudu ČR, který poněkud posunul jeho dosavadní (a poměrně ustálenou) interpretaci.

Podle dosavadního výkladu se soud v takovém případě musí primárně zabývat tím, zda je samotné ujednání o smluvní pokutě nepřiměřené – a to nepřiměřené „ceně“ zajišťované povinnosti. Z toho se mimo jiné vyvinulo sice do jisté míry nepřesné, ale jinak zažité pravidlo, že smluvní pokuta za prodlení se zaplacením peněžité částky by neměla přesahovat 0,5 % denně. To vychází z řady judikátů, které poměřovaly výše částek, aniž by braly v úvahu další okolnosti,

neboť pro soudy bylo podstatné pouze a jen to, jestli příslušné ustanovení není nepřiměřeně zajišťované povinnosti. To také znamená, že nemohly vzít do úvahy žádné okolnosti, jež se objevily po sjednání smlouvy, protože přiměřenost vždy musely zkoumat ve vztahu k tomu, co si spolu strany dohodly v době, kdy uzavíraly smlouvu.

Nový náhled

Nejvyšší soud ČR ovšem tento pohled na věc svým rozhodnutím ze začátku roku 2023 přehodnotil. Upřesnil totiž, že není až tak podstatné to, jestli samo ustanovení A je přiměřené ustanovení B, ale podstatná je přiměřenost uplatňovaného nároku na zaplacení smluvní pokuty. Doslova uvedl, že „*moderaci smluvní pokuty podle § 2051 Občanského zákoníku nelze chápat jako zvláštní případ obsahové kontroly smluvního ujednání, nýbrž je třeba ji vnímat jako způsob dodatečné kontroly přiměřenosti konkrétního nároku, při níž by mělo být přihlédnuto i k jiným okolnostem než pouze k těm, jež byly dány při sjednání smluvní pokuty.*“

Soudy tak nově budou při úvahách o tom, zda je vhodné pokutu požadovanou jednou smluvní stranou po té druhé snížit, muset brát do úvahy mnohem větší spektrum vlivů – jednak okolnosti známé stranám už v době, kdy smluvní pokutu sjednávaly (to zůstává), kritérium hodnoty a významu zajišťované závazky, a dále skutečnosti, jež nastaly nebo dokonce zapříčinily porušení smluvní povinnosti, a také okolnosti vzniklé po jejím porušení, včetně aktuální situace dlužníka. ■

Muzea a 20. století

Kampaň na téma „**Muzea v porevoluční dekádě: Devadesátky**“

Více na webu <http://www.muzea-20století.cz>